

**František Mihina (ed.):
Osobnosti slovenskej filozofie 20. storočia**

Bratislava: Slovenské filozofické združenie pri SAV, 2023, 218 s.

Súčasní študenti filozofie a mladí začínajúci filozofi na Slovensku reflektujú zmeny v spoločnosti na prelome tisícročí, pričom im môže často chýbať skúsenosť doby, v ktorej sa formovalo myslenie ich starších kolegov. Lexikón osobností slovenskej filozofie 20. storočia môže predstavovať potrebnú pomôcku pre oboznámenie sa s počiatkami modernej filozofie na Slovensku. Keďže by táto snaha mohla byť sama osebe pomerne ťažko zvládnuteľná, autori lexikónu hneď v úvode deklarujú svoje limity a ohraničenosti vybraných postáv, ktorým sa dostalo pozornosti v tomto titule. Zároveň si ako veľmi nápaditú úlohu kladú za cieľ osloviť ďalšie slovenské filozofické pracoviská a ponúknuť im možnosť spolupráce na tvorbe budúceho rozšírenia lexikónu o osobnosti, ktoré sa do tohto vydania nedostali.

K základným bodom štruktúry analyzovaného lexikónu patrí primeraná fotografia konkrétnej osobnosti, spolu s fotografiou jej významného filozofického diela. Spojitosť s historickým zaradením je zabezpečená časovým údajom o konkrétnych rokoch života danej osobnosti, uvedenom pri jej mene. Aj napriek tomu, že lexikón má viacero autorov, štruktúra spracovania je prevažne jednotná: každá filozofická postava disponuje krátkym historickým kontextom doby, v ktorej pôsobila a následne sa pozornosť orientuje na jej filozofické skúmania, ktorým sa odborne venovala. Na konci každej spracovanej state sa objavuje aj zoznam vybraných prác či iných relevantných zdrojov, ktoré môžu čitateľa inšpirovať k ďalšiemu výskumu. Jazyk, ktorý lexikón využíva je zrozumiteľný, akademicky neredundantný a prehľadný. Obálka výstižne korešponduje s tematikou zborníka a použité čiernobiely fotografie sú zaujímavým vyjadrením 20. storočia, ktorým sa titul zaoberá.

Autori si v *Predslove* stanovujú aj ďalší cieľ: preklenúť kolektívnu vinu spojenú s danou generáciou osobností filozofie, ako aj istý druh spomienkového optimizmu, ktorý sa môže stále objavovať. Zároveň sa pri výbere jednotlivých hesiel ukazuje ich dobová relevantnosť, súvisiaca s bližším pocho-

pením kontextu, v ktorom jednotlivé filozofické práce vznikali. Širší diapa- zón hesiel zastupujú z pohľadu zvolenej metodológie systematickí filozofi, ako aj historicko-kriticky orientované postavy. Samotné spracovanie je vecné, s dôrazom na konkrétne tituly a ich kontextovú spojitosť s teoretickou či praktickou základňou filozofa, no zároveň sa nevyhýba jednoduchej forme komentáru vychádzajúceho z konkrétneho čítania jednotlivých titulov spracovanej osobnosti. V spracovanom zozname hesiel sa objavuje medzi viditeľnou prevahou mužov aj ženská reprezentantka filozofie na Slovensku, čo je výstižným vyjadrením spoločenskej situácie doby.

Viditeľným prínosom lexikónu je prezentácia širokého rozsahu teoretic- kých východísk jednotlivých osobností. Objavujú sa tu historickí materialisti, medzi ktorých patrili napríklad Andrej Sirácky či Tibor Halečka, ktorý počas svojho pôsobenia založil na vysokoškolskej pôde prvú katedru vedeckého ateizmu, čo poukazuje na indoktrináciu dogmatickej verzie teoretického odkazu danej doby. Nedogmatický, kritický marxizmus je podľa slov autorov zastúpený v postave Andreja Kopčoka, ktorý si uvedomoval paradigmatickú zmenu pod vplyvom predstaviteľov západného marxizmu. Medzi zástupcov skúmania dejín filozofického myslenia človeka autori zaradili Jána Bodnára, ktorý sa, okrem iného, venoval aj problematike filozofie vedy, či Jaroslava Martinku, ktorý sa svojím pedagogickým pôsobením vedel skrz filozofiu pri- hovoriť aj poslucháčom z iných vedeckých odvetví. Nemenej známy sloven- ský filozof, Igor Hrušovský, sa podľa lexikónu oboznámil s viedenským va- riantom logického pozitivizmu a vo svojom celoživotnom vedeckom vý- skume sa venoval otázkam objektívneho poznania (verifikácia, indukcia, a pod.). Logika a metodológia na Slovensku dostala prvýkrát značný vys- oškolský priestor pod vedením jej prvého profesora, Vojtecha Filkorna, ktorý sa aj pomocou dialektickej metodológie vied snažil poukázať na jej dô- ležitost' v kontexte formovania nášho myslenia o svete. Ďalšia osobnosť slo- venskej filozofie, zaoberajúca sa logikou a metodológiou, ktorej východisko bolo v materialistickej metóde, je Václav Černík, ktorý sa počas svojho ži- vota snažil o kultiváciu filozofickej komunikácie, ako aj kritickosť argumen- tácie. Slovenský neokartezián, Juraj Cíger, doteraz zmienenú skupinu osob- ností slovenskej filozofie 20. storočia dopĺňa o väzby na výskum v medicíne a sústredí sa na Descartov filozofický odkaz, pričom samotnú filozofiu chápe ako kultúru kritického, axiologicko-mravného a ontologického vedomia (c. d., 40).

Rozširujúcu teoretickú bázu lexikónu predstavujú filozofi, ktorých vedecko-výskumné zameranie, okrem filozofického pozadia, tvorilo aj poznávanie človeka z axiologického, umeleckého či teologického hľadiska. Tu môžeme spomenúť Vladimíra Brožíka, ktorý sa orientoval na filozofiu umenia, hodnôt, pričom z antropologického hľadiska sa pýtal otázku, aké hodnoty sú podstatné pre budúcnosť? Ladislav Hanus, slovenský novotomista filozofie kultúry, je zástupcom morálnej teológie. Vo svojich dielach sa pod vplyvom zahraničných inšpirácií (Jacques Maritain, Romano Guardini, Teilhard de Chardin) venoval otázkam kultúry, plurality či rozdielu medzi pozitívnou a negatívnou slobodou. Významným zástupcom evanjelickej teológie je v lexikóne postava Igora Kišša, ktorý obohacuje filozofické skúmania o poznatky z prírodných vied, pričom je podľa autorov jeho odkaz ovplyvnený teologickým východiskom a chápaním človeka ako morálne konajúceho subjektu. Štefan Samuel Osuský zase chápal filozofiu ako vedu „po teológii“, lebo vzišla z náboženstva a v rámci svojho historio-grafického výskumu predstavil *Prvé dejiny slovenskej filozofie* (1939). Katolícka teológia a filozofia je v lexikóne zastúpená v postave Alexandra Spesza, ktorý ponecháva vo svojich dielach čitateľovi veľký priestor na vytvorenie vlastného názoru.

Dôraz na konajúci subjekt a kinetiku ľudského sveta je v centre záujmu filozofie Júliusa Strinku, no idea filozofie v jej praktickom rozmere sa nevyhýba ani filozofii významného slovenského filozofa, Svätopluka Štúra, ktorý zdôrazňuje jej kritickú aj nezastupiteľnú úlohu pri hľadaní možností a nových riešení. Humanistický motív filozofie je rovnomernou predlohou aj pre Elenu Várossovú, jedinú ženskú reprezentantku tohto lexikónu, ktorá pre svoj výskum dejín filozofie použila skôr heglovski-herderovskú filozofiu. Jej vedecký prínos je prítomný aj v interdisciplinárnom výskume dejín filozofie na Slovensku, ako aj v zmysle šírenia myšlienky o pluralizme filozofických interpretácií. Lexikón ukončuje postava Milana Ziga, ktorý bol propagátorom myšlienky, že filozofia nemôže byť anonymná, ale živá. Posledná osobnosť tak priamo korešponduje s cieľom lexikónu, pozýva k jeho rozšíreniu, a teda k používaniu samotnej (živej) filozofie. Necháva však na čitateľovi, akým spôsobom toto pozvanie využije vo svojej realite.

Vyššie spomenutá rôznorodosť tematického zamerania vybraných postáv slovenskej filozofie predstavuje čitateľovi adekvátny prehľad o filozofii na Slovensku v 20. storočí. Volá však po rozšírení a nadviazaní spolupráce medzi filozofickými pracoviskami, ktorá by mohla byť prínosná nielen pre objasnenie ideových impulzov formujúcich slovenské myslenie tohto obdo-

bia, ale aj pre nadviazanie dialógu o tom, aké sú možnosti pre súčasné inšpirácie smerovania slovenskej filozofie do budúcnosti. Lexikón je teda *pomôckou* pre stručné, no výstižné zorientovanie sa v rôznych filozofických koncepciách minulého storočia, a taktiež je zároveň *pozvaním* k rozhovoru o aktuálnych možnostiach smerovania filozofie na Slovensku v nasledujúcich rokoch.

Andrea Miškocová

Recenzia je súčasťou projektu VEGA 1/0394/23 *Pokolenia slovenskej filozofie: generačné a dobové impulzy v ideovej kinetike slovenskej filozofie 20. storočia*.

Andrea Miškocová
Inštitút filozofie
Filozofická fakulta
Prešovská univerzita v Prešove
Ul. 17. novembra č. 15
080 01 Prešov
Slovenská republika
e-mail: andrea.miskocova@smail.unipo.sk
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9662-5085>